

VOJNA V SLOVENIJI

Jože PIRJEVEC

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-Koper, Garibaldijeva 18

e-mail: joze.pirjevec@zris-kp.si

IZVLEČEK

Avtor svojem prispevku opisuje potek vojne za osamosvojitve Slovenije na dveh, prepletajočih se nivojih: na eni strani potek osamosvojitvene vojne neposredno na slovenskih tleh in na drugi istočasno razvoj diplomatskih dogajanj iz zunanjepolitičnega zornega kota. Pri tem nam predstavi svetovno in evropsko konstelacijo političnih sil in moči, ki so delovale v prid oziroma proti slovenskemu osamosvojitvenemu procesu. V kronološkem zaporedju nas tako seznanja z dogodki na bojiščih in s sočasnim razvojem evropske in svetovne (ZDA, Združeni narodi itd.) politike. Ta je bila spomladi 1991 zaposlena s povsem drugimi vprašanji: z zalivsko vojno, z nemškimi združitvenim procesom, z razpadom sovjetskega imperija, z jedrsko razorožitvijo itd.

V zaključku svojega prispevka nam avtor opiše še politični razplet krize – spet na evropski in svetovni politični sceni in na drugi strani v Sloveniji.

Ključne besede: Slovenija, osamosvojitve Slovenije, vojna za Slovenijo, mednarodna politika, Jugoslavija, razpad Jugoslavije, Balkan, 1990-1991

LA GUERRA IN SLOVENIA

SINTESI

Nel suo contributo, l'autore illustra l'evoluzione della guerra per l'indipendenza della Slovenia su due livelli intrecciati tra loro: da una parte l'andamento della guerra d'indipendenza sul suolo sloveno e dall'altra il contemporaneo sviluppo degli eventi diplomatici in campo internazionale. In tale contesto ci presenta l'intera costellazione delle potenze e delle forze politiche in Europa e nel mondo, che operavano sia a favore sia contro il processo d'indipendenza della Slovenia. Espone così cronologicamente gli eventi sui campi di battaglia ed il parallelo sviluppo della politica europea e internazionale (USA, ONU, ecc.). Politica che nella primavera del 1991 era occupata da ben altri problemi: la guerra del Golfo, il processo di

unificazione della Germania, la dissoluzione dell'impero sovietico, il disarmo nucleare, ecc.

Nella conclusione del suo contributo, l'autore illustra pure la soluzione politica della crisi, anche in questo caso sia in Slovenia sia sulla scena europea e mondiale.

Parole chiave: Slovenia, indipendenza della Slovenia, guerra per la Slovenia, politica internazionale, Jugoslavia, disintegrazione della Jugoslavia, Balcani, 1990-1991

Osamosvojitve

"Naša zgodovina pozna velika dejanja, a tudi usodne napake," je leta 1991 zapisal Dešimir Tosić, eden najvidnejših predstavnikov demokratične srbske inteligence. "Leto 1918 smo razumeli kot nadaljevanje zgodovinskega dogajanja v letu 1804 in ne kot priložnost za razumno politiko. Leta 1945 smo naredili isto napako." (Republika, 1. 6. 1991, 13)

Ta pronicljiva analiza miselnosti, ki je narekovala Srbom, da štejejo "Jugoslavijo" za "našo stvar", je predstavljala izjemo v Beogradu, navezanem na svoje vojne mite, a tudi v tujini, tako na Zahodu kot na Vzhodu. V mednarodnih vladnih krogih je bilo razširjeno prepričanje, da konec koncev Jugoslavija ni nič drugega kot velika Srbija, ki jo je treba ohraniti v njeni celovitosti, pa čeprav bi jo za to morali prepustiti Slobodanu Miloševiću in JLA. Italijanski zunanji minister Gianni de Michelis je spomladi 1991 svojim slovenskim sogovornikom dejal: "Gospoda moja, v Evropi ni več prostora za nove države in vi se zagotovo ne želite preseliti na drugo celino." (Reuter, 1993, 333) Prepričanje, da je primerno ohraniti okrog srbskega jedra ozemlja, ki so bila nanj vezana, je pogojevala zavest, da ima Jugoslavija specifično strateško vlogo znotraj občutljivih vojaških in geopolitičnih ravnotežij na evropskem jugovzhodu. Pa tudi dejstvo, da gre za komunikacijsko vozlišče med Egejskim morjem in podonavskim prostorom, pomembno, če ne zaradi drugega zaradi trgovinskih tokov med pretežnim delom Evropske skupnosti in Grčijo.

V trenutku, ko je bila prihodnost same Sovjetske zveze negotova, bi poleg tega razpad Jugoslavije zlovesče napovedoval proces, nevaren za ravnotežje vsega sveta, ki je grozil, da bo potegnil v svoj vrtnec široka območja od Srednje Evrope do Beringovega morja. Razpad sovjetskega imperija, kaos, ki bi mu sledil zaradi verjetnih etničnih in socialnih konfliktov ter milijonski val beguncev proti Zahodu, o katerem so govorili kot o konkretni možnosti, so strašili evropske in ameriške politike, ki niso skrivali, da jih pri obravnavanju jugoslovanske krize skrbijo predvsem njeni protitudarci v Rusiji. (Tomač, 1993, 449) Tudi Gorbačov in njegovi generali so bili mnenja, da lahko slovenski in hrvaški primer postaneta nevaren virus, ki bi se razpasel po Sovjetski zvezi. Za razliko od Zahoda, ki je poskušal rešiti jugoslovansko

krizo z obljubami o gospodarski pomoči in s političnimi pritiski, pa niso Rusi Markovičevi vladi zagotavljali le nafte, ampak tudi orožje. Ne da bi Zahod temu nasprotoval, je Sovjetska zveza dobavila JLA velike količine vojaškega materiala, predvsem vzhodnonemškega izvora, a tudi lastne proizvodnje: 20 letal Mig-29, raketne poligone, radarsko opremo. Od pomladi 1991 dalje sta poleg tega moskovski in beograjski generalštab razpravljala o načrtih za vojaški udar, ki naj bi ga sočasno izpeljali v obeh državah, a so propadli, ker se je sovjetski minister za obrambo Dimitrij Jazov nenadno odločil, da spričo "političnih razlogov" projekt ni več aktualen. (Cohen, Stankoski, 1995, 43; Magaš, Anić, 1999, 51, 68, 128, 133; Hoppe, 1997, 269; Delo, 7. 12. 1995; Repe, 2002, 69)

Mednarodna skupnost ni razumela strahu Slovencev in Hrvatov, da bi se znašli pod srbsko peto, izgubili evropsko identiteto in zdrknili v črno luknjo balkanskega Levanta. Slovenija je bila malo znana, saj so jo pogosto celo diplomati in intelektualci zamenjali s Slavonijo ali Slovaško. Tisti maloštevilni, ki so bili bolj obveščeni, pa so soglašali z ameriškim veleposlanikom Fredom Zimmermannom, ki ji je očital egoističen nacionalizem "à la Greta Garbo" ter neobčutljivost za predvidljive posledice odcepitve. (Zimmermann, 1995, 7, 12) Hrvaška je s svoje strani vse od leta 1848, ko se je ban Josip Jelačić postavil v obrambo Habsburžanov, nosila pečat svobodi sovražne države, ki ga je tragična ustaška izkušnja še potrjevala. Nasprotno pa so Srbijo v zadnjih dvesto letih evropski razumniki poveljevali kot majhno, a pogumno državo, ki se zna boriti in umirati za svojo neodvisnost. Ta sloves, h kateremu so prispevali številni zgodovinarji, književniki, časnikarji in diplomati, je pogosto potiskal v pozabo manj junaške strani njene zgodovine, kakršna je bila na primer kolaboracija velikega dela naroda z Nemci med drugo svetovno vojno. (Mesić, 1994, 35; Simms, 2001, 284, 311) Titov "Ne!" Stalinu leta 1948 in jugoslovanska pot v socializem, ki sta jo zaznamovala samoupravljanje in neuvrščенost, sta dodatno očarala številne zahodne intelektualce, novinarje in diplomate, med katerimi je večina poznala jugoslovansko stvarnost z beograjske opazovalnice, torej iz srbskega zornega kota. Edini državi Zahodne Evrope, v katerih je bilo vedenje o jugoslovanskem prostoru in njegovih problemih bolj poglobljeno, sta bili Avstrija in Nemčija – zaradi temeljitosti njunih raziskovalcev pri študiju podonavsko-balkanskega sveta in zaradi starih, čeprav ne vedno lahkih odnosov z južnimi Slovani. Ni torej naključje, da so mediji v obeh državah obravnavali slovenske in hrvaške načrte glede neodvisnosti z dokajšnjo naklonjenostjo. To je imelo za posledico tudi kak občasen in previden izraz uradne podpore, predvsem z Dunaja, manj iz Bonna, ki zaradi jugoslovanskega vprašanja ni nameraval slabiti enotne evropske fronte in je bil poleg tega preveč zaposlen z umikom sovjetskih sil iz Vzhodne Nemčije, da bi posvečal potrebno pozornost Balkanu. (Mesić, 1994, 40; Crawford, 1996, 493; Gow, 1997, 267; IHT, 25. 5. 1991; Simms, 2001, 241, 243) Še maja in junija 1991 je nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher soglašal z evropskimi in ameriški

kolegi, da je treba podpirati "enotno in demokratično" Jugoslavijo, kakor da se ne bi zavedal, kako zelo se v resnici obe definiciji med sabo izključujeta. Z Miloševićem in vojaki na oblasti v Beogradu, kjer so se odločili, da bodo obravnavali prenovitvene procese v obeh republikah kot "kontrarevolucijo" in plod "zahodne propagande", bi Jugoslavija sicer lahko ohranila enotnost, a prav gotovo ne bi mogla postati demokratična. Šlo je torej za dimno zaveso, za katero je mednarodna skupnost skrivala željo po ohranjanju statusa quo, čeprav bi bilo treba za to uporabiti silo, pač po modelu, ki ga je srbski režim od leta 1981 dalje uresničeval na upornem Kosovu. V opravičilo temu stališču je zadostovala trditev, da gre pri slovenski in hrvaški osamosvojitveni težnji za "anahronistično etnično-nacionalistično bolezen", kar je pomenilo, da nima nikakršne demokratične veljave. (IHT, 25. 5. 1991; Republika, 16. 10. 1991, 16; Rosefeldt, 1993, 624) Na ta način je razmišljala tudi večina diplomatov, akreditiranih v Beogradu, ki jih je Viktor Meier, dopisnik lista Frankfurter Allgemeine Zeitung neusmiljeno ožigosal s trditvijo, da v svoji dolgi karieri še nikoli ni videl "take mešanice ... zmotnih ocen, mentalne lenobe in površnosti". Šlo je za odnos, ki so ga podpirala zahodna ministrstva za zunanje zadeve, zaposlena spomladi 1991 s povsem drugimi vprašanji: z zalivsko vojno, z nemškim združitvenim procesom, z razpadom sovjetskega imperija, z jedrsko razorožitvijo. (Delo, 2. 9. 1995; Simms, 2001, 13)

Ključne osebnosti tega trenutka so bili ameriški veleposlanik v Beogradu Fred Zimmermann, državni podsekretar v State Departementu Lawrence Eagleburger, strokovnjak za Jugoslavijo, kjer je dolgo vodil ameriško misijo, ter svetovalec za nacionalno varnost Brent Scowcroft, tudi sam bivši vojaški ataše v Beogradu. Znotraj administracije Geoga Busha so predstavljali pravo "prosrbsko mafijo", ki so jo z Jugoslavijo povezovali politični in gospodarski interesi prek združenja, katerega ustanovitelj je bil Henry Kissinger. (Cohen, Stamkoski, 1995, 149; Sharp, 1999, 16; Gutman, 1993, XXIV-XXV) Pod njegovo taktirko so v začetnem obdobju stavili na predsednika Zveznega izvršnega sveta Anteja Markovića, ne da bi se zavedali, kako nevarno je osamljen, brez potrebne legitimnosti in povsem nesposoben kakršnekoli odločne akcije. Njegov prazni, a neutrudni optimizem, njegova trditev, da krize ne gre internacionalizirati, saj je preveč zapletena, da bi jo v tujini razumeli, so bili preveč mamljivi in pomirjujoči, da bi jih mednarodna diplomacija ne sprejemala z naklonjenostjo, prepričana, da je v balkanskem primeru najbolje po nojevo zariti glavo v pesek. O tem priča dokument zveze Nato, ki se je pojavil na predvečer slovenske in hrvaške suverenosti in v katerem se kljub ugotovitvi, da so razmere resne in da imajo lahko usodne mednarodne posledice, razmišljali o njihovi premostitvi s politično-ekonomskimi ukrepi in izključevali možnost vojaške intervencije JLA. 19. in 20. maja 1991 so v Berlinu organizirali prvo srečanje 34 zunanjih ministrov držav članic Konference za varnost in sodelovanje v Evropi (KEVS), načrtovano novembra 1990 na vrhu v Parizu v okviru rednejših medsebojnih posve-

tovanj. Ob tej priložnosti so ministri sprejeli "mehanizem hitrega posega" v primeru kritičnih razmer, ki bi ogrožale skupno varnost, odklonili pa so avstrijski predlog, da bi se soočali z jugoslovansko krizo in v državo poslali skupino "modrecev" v pomoč sprtim republikam pri premoščanju nesoglasij. (Eyal, 1993, 15) Izhajajoč iz ugotovitve, da gre za notranje spore, so mnogi videli kot nedopustno vmešavanje v zadeve države članice celo zmerno priporočilo, izraženo ob koncu konference, v prid "mirni rešitvi krize". "Kot znak pozitivne spodbude," je zapisal v svojih spominih ameriški državni sekretar James Baker, "je KEVS zagotovila, da bo mednarodna skupnost podprla Jugoslavijo v njenih naporih za ekonomsko in politično preoblikovanje, če ga bo izpeljala mirno in soglasno. Da bi bilo sporočilo popolno, pa je bil potreben tudi negativen signal, ki naj bi ustrašoval posamezne republiške voditelje zato, da sprejmejo dve osnovni dejstvi: prvič, da morajo spore rešiti s pogajanjem in ne smejo delovati enostransko, drugič, da mednarodna skupnost v nobenem primeru ne bo trpela uporabe sile. To je bilo sporočilo, ki naj bi ga na pobudo evropskih kolegov prenesel v Beograd." (Baker, Defrank, 1995, 479)

Če se Baker v svojih spominih ne moti, pomeni, da je svojo nalogo prevzel dokaj lahkomišlno, saj očitno ni imel jasne predstave o tem, kako naj bi mednarodna skupnost udeležila "negativni" del sporočila, ki mu je bilo zaupano, in sicer grožnjo, da ne bo dopustila uporabe sile. Na bliskoviti obisk v Beograd je odšel 21. junija, kjer je v sozvočju z ameriškim tiskom, ki je primerjal Hrvaško in Slovenijo s "pubertetnicama, ki sta ju hormoni obnoreli", začel pridigati najvidnejšim predstavnikom jugoslovanskega političnega prizorišča. Čeprav ni pozabil opomniti Miloševića, da se bodo Združene države v dilemi med enotnostjo in demokracijo odločile za slednjo, se ni obotavljal opozoriti Kučana in Tudjmana, da "odcepitve ne bodo spodbujale in nagrajevale". Njegove besede so bile mrzla prha za slovenskega predsednika, prepričanega, da se je Jugoslaviji čas iztekel, manj pa za Tudjmana, ki je presenetil s trditvijo, da napad JLA na Hrvaško ni verjeten: "Dogmatični komunisti in unitaristi želijo naščuvati armado proti Hrvaški, a njena ideologija ji prepoveduje, da bi delovala proti nam." (Baker, Defrank, 1995, 481-482; Zimmermann, 1999, 135; Repe, 2002, 337)

Treznejši Slovenci so razumeli Bakerjeve besede kot implicitno spodbudo oboženim silam, naj preidejo v akcijo. Ob zanikanju, da bi bili Američani Miloševiću prižgali zeleno luč za napad na secesionistični republiki, si v spominih na te pogovore sam veleposlanik Zimmermann zastavlja vprašanje: "Toda, ali smo prižgali rdečo luč? Ne, kajti Združene države niso nikoli razmišljale, da bi z uporabo sile preprečile napad Srbije ali JLA na Slovenijo in Hrvaško." (Zimmermann, 1995, 12) Pri zavračanju slovenske in hrvaške samoodločbe je Baker nehote ponudil centralističnim krogom načrt, ki naj bi ga udeležili v tem primeru: z vsemi zakonitimi sredstvi zagotoviti celovitost države v upanju, da bodo voditelji upornih republik prisiljeni h kompromisu, če jih ne stre teža poraza. Šlo je seveda za zmotno raz-

mišljanje, ki je imelo hude posledice za nadaljnji razvoj dogodkov. Bakerjeva nesposobnost, da bi dojel razmere, v katerih je skušal odigrati vlogo posrednika, se zgovorno odraža v tistem stavku iz njegovih spominov, kjer trdi, da je predsednik Zveznega izvršnega sveta Marković "imel očiten nadzor nad JLA in zveze z njo". (Baker, Defrank, 1995, 482; Repe, 2002, 406-407) Na temelju tega zgrešenega prepričanja je skušal preprečiti Sloveniji in Hrvaški, "da bi se utrdili na okopih svojih stališč", čeprav je bilo vprašljivo, ali bodo njegove besede zalegle. Vsekakor je Marković kmalu po njegovem obisku imel v skupščini govor, v katerem je izjavil, da je JLA pripravljena sprejeti "potrebne ukrepe", če bi katera od republik enostransko poskušala spremeniti jugoslovanske meje. (Ivanov, 1994, 133)

Kakor je bilo napovedano, so Slovenci in Hrvati 25. junija 1991 razglasili neodvisnost svojih držav, pri čemer so dali tej odločitvi povsem različno težo. Medtem ko je sabor – ki so ga njegovi srbski člani iz protesta zapustili – sprejel le načelno izjavo, je ljubljanski parlament zadolžil vlado, naj preide od besed k dejanjem. Pri načrtovanju svojih nadaljnjih korakov so Slovenci računali, da bodo Beograd presenetili, saj so organizirali slovesno razglasitev osamosvojitve 26. junija, potem ko naj bi prevzeli nadzor nad svojimi mejami. To odločitev, ki je veljala za državno tajno in je zanjo vedela le majhna skupina ljudi, pa je eden od članov republiškega predsedstva nepremišljeno razkril italijanskemu konzulu. Ta jo je sporočil svoji vladi, ki jo je takoj posredovala Beogradu. Toda bilo je prepozno, da bi vodilni JLA spremenili svoje načrte in sprejeli ustrezne protiukrepe. Tako so 25. maja slovenski policaji in cariniki brez preliivanja krvi prevzeli nadzor nad mejnimi prehodi z Italijo, Avstrijo in Madžarsko, kontrolne točke pa so postavili tudi na meji s Hrvaško ter zvezne simbole nadomestili s slovenskimi. (Janša, 1992, 17) Šlo je samo za eno od mnogih dejanj v dolgem procesu osamosvajanja, ki so ga Slovenci zastavili v zadnjem poldrugem letu in s katerimi so – posebej še, ko so nehali pošiljati nabornike v vojsko in nakazovati zvezni blagajni carinske dajatve – v Beogradu povzročili veliko nejevolje. Pri tem tudi ni šlo za zadnje dejanje: ustavni zakon, na podlagi katerega je bila razglašena neodvisnost, je namreč predvideval, da bo Slovenija ohranila svojega predstavnika v zveznem predsedstvu, ki bo zastopal njene koristi, ter omogočila JLA, da ostane v prehodnem obdobju do 31. decembra 1993 na stroške republike na njenem ozemlju. Kakor Hrvati so bili tudi Slovenci pripravljene ustanoviti z ostalimi jugoslovanskimi narodi skupnost suverenih držav s pogojem, da vsi spoštujejo načela demokracije, tržnega gospodarstva, zasebno lastnino, človekove in manjšinske pravice. Zavedajoč se, da mednarodno pravo ne spodbuja odcepitvenih dejanj, so dajali poudarek pravici do samoodločbe, ki je sloneča na ustavnih normah iz leta 1974, in s tem želeli podčrtati, da se imajo za zakonite naslednike Jugoslavije, tako glede dolžnosti kakor tudi pravic. (Reuter, 1991, 935; Radan, 1994, 183; Behler, 1993, 53)

Ko je 25. junija prišla v Beograd vest, da sta Slovenija in Hrvaška razglasili

samostojnost, se je takoj sestala zvezna skupščina. V odsotnosti slovenskih in hrvaških delegatov je razglasila nezakonitost slovenskih zakonov, povezanih z osamosvojitvijo, in pozvala državne organe, naj ukrepajo proti njihovemu uresničevanju. Pozno zvečer se je na izredni seji sestala tudi zvezna vlada, na kateri je obrambni minister Veljko Kadrijević trdil, da je treba v poduk ostalim jugoslovanskim narodom, ki bi jih mikala odcepitev, Slovence za vsako ceno ustaviti. Če bi tudi drugod začeli spreminjati republiške meje v državne, bi bila državljanska vojna neizbežna: "Zagotavljam vam, da bo v tem primeru v Jugoslaviji kri segla do kolen." Pod vtisom teh besed je vlada 26. junija 1991 ob dveh ponoči odločila, da ponovno prevzame nadzor nad mejnimi prehodi, in zadolžila obrambno ministrstvo, naj sodeluje z notranjim, če pride do slovenskega oboroženega upora. Čeprav je bila ta odredba s pravne plati vprašljiva, ker zvezni izvršni svet po ustavi ni imel pooblastila za dajanje ukazov oboroženim silam, je glavni štab navodilo takoj izkoristil za izpeljavo svojega načrta, imenovanega Bedem (Okop), ki je zorel vse od sredine leta 1990 z namenom, da v Jugoslaviji ponovno vzpostavi "red", to je stari socialistični režim. (Kranjc, 1998, 283; Geršak, 1991, 20-21; Repe, 2002, 284-285)

Past

26. junija zvečer je bila na osrednjem ljubljanskem trgu slovesnost, med katero so razglasili neodvisnost Slovenije in staro trobojnico zamenjali z novo. Ob tej priložnosti, ki jo je kalilo zlovesče preletavanje vojaških letal, je imel predsednik Milan Kučan govor, v katerem je Beogradu predlagal nadaljevanje pogovorov, da bi prišlo do mimesega razpleta krize. "Ne ogrožamo nikogar," je predsednik pozival k razumnosti, "zato ni treba letal nad naša mesta ne tankov na naše ulice. Silo kaže tisti, ki mu manjka argumentov in trezne presoje." (Delo, 27. 6. 1991)

Medtem pa je poveljnik 5. vojaškega območja s sedežem v Zagrebu generalom armadnih korpusov, vključenih v operacijo, že posredoval ukaze, ki naj bi jih izpolnili naslednjega dne. V njih se niso ozirali na odredbo vlade, ki je dovoljevala le uporabo mejnih stražarjev, oboroženih z lahkim orožjem, saj so načrtovali poseg mehaniziranih enot iz Jastrebarskega, Zagreba in Varaždina, da bi preprečili nadaljnje utrjevanje meje med Slovenijo in Hrvaško. Temu naj bi sledila pomorska in vojaška blokada koprškega пристanišča, letališča Brnik in drugih mejnih prehodov, da bi na morju, na kopnem in v zraku povsem osamili uporno republiko. (Kranjc, 1998, 289) V zmotnem prepričanju, da bo mogoče ukrotiti "slovenske amaterje" že z demonstracijo sile, je bilo predvideno, da bo celotna operacija, ki je posnemala podobne taktične prijeme na Kosovu in se zgledovala po nasilju sovjetske vojske v Litvi, trajala 24 ur. Od samega začetka pa so se zadeve zapletle: general Marjan Čad, poveljnik 13. armadnega korpusa na Reki, je začel z operacijami že 26. junija in je na Koprskem zasedel mejne prehode z Italijo. S to prenapljenimi potezi si je nakopal

kritiko Beograda, ki mu je očital, da je zavozil celotno operacijo, ker je izničil element "presenečenja". Še bolj vznemirjujoča in polna pogubnih napovedi za jugoslovansko armado je bila odločitev puljskega komandanta slovenske narodnosti Marjana Pogačnika, ki je zavrnil ukaz, naj organizira pomorsko blokado svoje domovine. Seveda je bil zaradi tega odstavljen. (Magaš, Anič, 1999, 71; Kranjc, 1998, 290; Repe, 2002, 287)

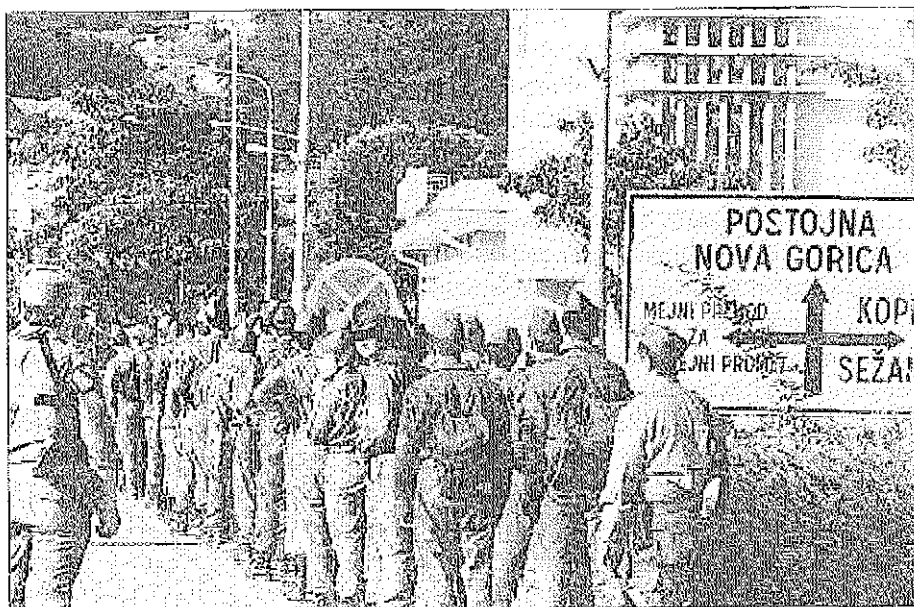
V četrtek, 27. junija, ob četrť čez eno, je prva kolona tankov, ki so prišli iz Karlovca, v severovzhodni Štajerski prečkala slovensko mejo. Malo po drugi uri je oklepni bataljon, ki je krenil iz vojašnice na Vrhniki, prispel na brniško letališče, medtem ko se je druga enota usmerila proti Ljubljani z očitnim namenom, da psihološko ustrahuje prebivalstvo. Ob osmih zjutraj se je začela tretja faza operacije: enote 14. armadnega korpusa, navzočega na ljubljanskem območju, in 31. v Mariboru – vsega 1.990 mož – so se usmerile proti še nezasedenim mejnim prehodom. Vojaki niso dobili ne hrane ne pijače in niti dovolj streliva za orožje, ki so ga imeli na razpolago, kajti njihova naloga je bila videti nadvse preprosta. "Edina resna ovira za naše oklepne kolone," so se norčevali v vojašnicah, "bodo polne ceste prestrašenih Slovencev, ki bodo, s Kučanom in Janšo na čelu, poskušali zbežati v Avstrijo." (Janša, 1992, 159)

V vrhovih vojske je Janez Janša že dolgo veljal za črno ovco. Diplomirani obramboslovec je postal v osemdesetih letih eden najbolj zajedljivih kritikov "papirnatega tigra", kar je bila po njegovem mnenju jugoslovanska armada. Argumenti, s katerimi jo je napadal, so bili tako prepričljivi, da so se njeni poveljniki na temelju iz trte zvite obtožbe odločili, da ga aretirajo zaradi posesti "tajnega dokumenta". Julija 1988 so Janšo in njegove "sokrivce" postavili pred ljubljansko vojaško sodišče, kjer so uprizorili proces v srbohrvaškem jeziku, da bi tako Slovincem pokazali, kdo je pri njih doma gospodar. Na to oholo potezo pa je slovenska javnost odgovorila z nepričakovano odločnostjo, ki se je kmału sprevrgla v splošno mobilizacijo proti režimu in ustvarila pogoje za uveljavitev političnega pluralizma v republiki. Aprila 1990, ko je demokratična opozicija zmagala na prvih svobodnih volitvah, je komaj tridesetletni Janša postal obrambni minister in takoj dokazal, iz kakšnega testa je. V sodelovanju z drugim mladim opozicijskim politikom Igorjem Bavčarjem, ki je postal notranji minister, in s Kučanovo podporo mu je vsaj delno uspelo preprečiti namero vojske, da teritorialni obrambi odvzame orožje, ki ga je imela na voljo. Sočasno je organiziral prožno, deloma tajno narodno zaščito 36.000 mož, oboroženo tudi z orožjem, kupljenim v tujini, predvsem v Singapuru in Izraelu. V sodelovanju z milico in z dobro protiobveščevalno službo je tem enotam uspelo, da so se učinkovito postavile po robu JLA, ko je za to napočil trenutek. (Gustenau, 1991a; 1991b, 394; Lukic, 1991, 136; Repe, 2002, 220, 221, 224)

Vojaške varnostne službe so pozorno in sumničavo spremljale mahinacije ljubljanske vlade, toda kot je kasneje priznal njihov vodja Marko Negovanović, so jih

podcenjevale. Teritorialna obramba je na hitro postavila cestne zapore z vnaprej pripravljenimi španskimi jezdecji, a tudi s tovornjaki, avtobusi in traktorji, ter s tem zavrla napredovanje oklepnih kolon, ki jim ni uspelo izpeljati načrtovanega napada, saj so se same kaj kmalu znašle v kleščah. Milanu Kučanu, ki je po telefonu zaman poskušal pregovoriti predsednika Zveznega izvršnega sveta Markovića, naj ustavi ofenzivo, ni preostalo drugega, kot da je svojim enotam ukazal, naj preidejo v napad. Tej odločitvi je sledila vrsta spopadov z zveznimi četami, ki so bile psihološko povsem nepripravljene na boj ter zato neučinkovite. Dramatična ranljivost režimske vojske, ki jo je bremenila kadrovska selekcija na ideoloških temeljih, obenem pa je bila še slabo izurjena in poslana v lažno obrambno akcijo – mnogim enotam so rekli, da gredo na meje, ker sta Jugoslavijo napadli Avstrija in Italija – je kmalu postala očitna. JLA, ki se je rada ponašala s trditvijo, da je tretja največja vojaška sila v Evropi, se je izkazala za dinozavra, nesposobnega hitre reakcije na izziv nasprotnika in njegov moderni način mišljenja. V Sloveniji je uporabila 115 tankov, 32 havbic, 82 oklepnih vozil, 24 helikopterjev in opravila 15 letalskih napadov, povečini na civilne cilje, ne da bi pri tem načela visoko moralo naroda. Vsaj v začetni fazi pa se domišljave vojaške oblasti tega niso zavedale, prepričane, da imajo opravka s strahopetci, ki jih vodi "desetar", oziroma "malí vojak Švejk", kot so zaničljivo poimenovali Janeza Janšo. (Tomic, 1999, 79; Slobodna Bosna, 13. 2. 1998; Repe, 2002, 289-290) Medtem ko je armada z letaki, ki so jih trosila vojaška letala na mesta in vasi, v polomljeni slovenščini pozivala prebivalce, naj ne zapuščajo domov in delovnih mest, kajti "vsak odpor bo str", se je pripravljala na aretacijo vodij "upora" in na zasedbo najpomembnejših stavb v glavnem mestu. Na vojaško letališče v Cerkljah, kamor so prepeljali padalce, protiteroristične in diverzantske enote, je prispel tudi zvezni notranji minister Petar Gračanin s skupino slovenskih kvizlingov, da bi ob zmagi jugoslovanske ljudske armade prevzel oblast. Obenem so okrepili tudi 14. bataljon zvezne milice, nastanjen v Ljubljani, kar pa ni preprečilo njegovemu komandantu, ki je že več kot leto dni posredoval Slovincem zaupne informacije, da bi ne dezertiral. (Kranjc, 1998, 292)

Čprav je JLA zasedla samo 14 od 30 mejnih prehodov, je 27. junija, zgodaj popoldan, admiral Stane Brovet, namestnik obrambnega ministra, sporočil, da je dosegla svoj cilj, in sicer zaščito državnih meja. Po načrtu naj bi jih predala v upravo posebni brigadi notranjega ministrstva, ki je čakala na letališču v Cerkljah. Njene člane so začeli prevažati s helikopterji na območja, ki so jim bila dodeljena, pri čemer je bil manever v začetni fazi uspešen, saj si teritorialna obramba ni upala streljati na nasprotnika, ki je tako prekašal njene ofenzivne zmožnosti. Proti večeru pa je bila sestreljena "gazela", ki je prevažala kruh enotam, blokiranim v vojašnici sredi Ljubljane. Incident je sicer nudil srbski propagandi pretvezo, da obtoži Slovence nečloveške brutalnosti, a je obenem predstavljal tudi pomemben preobrat. "Kakor če bi nekdo obrnil peščeno uro," piše v svojih spominih Janša, "so pričele od

Rožna Dolina, 28. junju 1991, po 19. uri: osemindeset zajetih vojakov in starešin, šesnajst ranjenih in trije mrtvi pripadniki JLA je bil izid spopada na mejnem prehodu (Foto: Marjan Pavzin, arhiv Primorskih novic)

Rožna Dolina border crossing, 28th June 1991, after 7 p.m.: 98 captured soldiers and officials, 16 wounded and three dead YNA soldiers after a battle at the border crossing (Photo: Marjan Pavzin, Primorske novice archives)

povsod deževati vesti o zadetih helikopterjih." (Janša, 1992, 171; Repe, 2002, 294) V resnici sta bila sestreljena samo dva, vendar je šlo za prvo, odločilno točko v korist Slovencev, katerim je uspelo preprečiti nove helikopterske lete in predvsem dokazati, da je načrtovana bliskovita operacija JLA doživela polom. O tem je pričalo tudi veliko število dezertarjev, ki so sledili pozivu predsednika Kučana, se predali in tako najbolj zgovorno dokazali, kako nizka je bojna morala zveznih čet.

Slovenci so potrdili svojo premoč nad poveljniki JLA še drugače — zavedali so se namreč, da je treba sodobno vojno dobiti ne samo na bojnem polju, temveč tudi na televizijskih ekranih. To zavest so znali spretno izkoristiti in skušali vsemu svetu razložiti, da ne gre za državljansko vojno, ampak za pravo agresijo. Ministru za informiranje, mlademu Jelku Kacinu je uspelo spremeniti vsako tiskovno konferenco v dogodek, poln izredne dramatičnosti, ter zmagati v psihološki in propagandni vojni, še preden je prišlo do prve prekinitve ognja: "V vsej jugoslovanski zgodovini je to bil najbolj briljanten uspeh na področju stikov z javnostjo," je priznal veleposlanik Zimmermann (1999, 145; Delo, 3. 8. 1991). V Beogradu so vesti, ki so prihajale iz

Ljubljane, povzročile travmatične posledice: prišlo je do splošnega obsojanja JLA zaradi njene neučinkovitosti, še bolj pa Slovencev, ker so si drznili streljati na "naše fante" kot na gibljive tarče, ker so že na začetku spopadov obkolili vojašnice, odklopili vodo in elektriko ter jih v vročih poletnih dneh spremenili v peklenske pasti: "Potrebno jih je zravovati z zemljo," so zahtevali eni, "pustimo jim, naj odidejo," so menili drugi. (Radonjić, 1996, 161)

V teh kritičnih trenutkih na slovenski strani ni manjkalo nesoglasij med jastrebi in golobí, ki so se še zaostрила, ko je majhna skupina ljudi v državnem vrhu izvedela od svojega beograjskega zaupnika, da je eden izmed njenih članov nenamerno izdal tajne podatke italijanskemu konzulu. Šlo je seveda za osebo iz tabora mirovnikov, ki so bili zaradi svoje miselnosti in generacijske razlike kritični do Janše, Bavčarja in njune bojne gorečnosti. (Janša, 1992, 155) Ta nesoglasja pa niso prodrli v javnost in zato niso vplivala na moralo borcev pa tudi niso vzbujala dvomov o splošni odločenosti Slovencev, da se uprejo agresorju. Dvomi so se začeli pojavljati kvečjemu na nasprotni strani, ko je zvezna vlada na izredni seji predlagala takojšnjo prekinitev ognja in trimesečno zamrznitev slovenske in hrvaške neodvisnosti. Jasno je bilo, da se je zaradi neugodnega razpleta dogodkov Ante Marković s svojimi ministri odločil, da se ogradi od JLA in jo obtoži, da je ukrepala brez njegovega pooblastila. (Gustenau, 1991b, 392; Mesić, 1994, 50)

Naslednjega dne, v petek, 28. junija, so zvezni Migi napadli brniško letališče, televizijske oddajnike in cestne zapore na južnem Štajerskem, da bi vojaškim enotam omogočili zasesti mejne prehode z Avstrijo, ki so bili še vedno v slovenskih rokah. Dva sta v jutranjih urah tudi padla, pri čemer je prišlo do kršitve avstrijskega zračnega prostora. Ob koncu dneva pa je bilo vsekakor jasno, da se je teritorialna obramba znala uspešno postaviti po robu armadi in da je zaustavila pretežen del enot, ki so prihajale s Hrvaške. Na številnih točkah je prešla celo v protinapad in pozno popoldan zasedla mejni prehod pri Novi Gorici. Proti večeru je zavzela tudi vojaško skladišče in pri tem zasegla nekaj sto ton razstreliva. (Janša, 1992, 188; Repe, 2002, 295) Ti dogodki so – skupaj z neustavljivim tokom dezertirjev – povzročili v vrhovih JLA pravcato strateško paralizo. Jasno je bilo, da je partija izgubljena in da je treba izbirati med pogajanjí za rešitev vojaških enot, blokiranih v vojašnicah, ali razširitvijo spopada, s tem pa tvegati, da bodo slednje uničene. Splošno zbežanost je dobro tolmačil Stano Brovet, ki je na enem od vladnih zasedanj obtožil rojake, da se gredo umazano gverilsko akcijo. V potrditev namer, ki so jih pred njim nakazali že številni kolegi, je zagrozil, da se bo vojska odtegnila vsakemu nadzoru, če se razmere ne bodo spremenile, in da bo prešla k naslednji fazi operacije. "To pomeni, da bomo razširili naše delovanje na vso Slovenijo in se ne bomo omejili samo na naloge, ki nam jih je naložila zvezna vlada." (Gustenau, 1991b, 392)

Mednarodna reakcija

Nepričakovan razplet slovenskih dogodkov je odmeval po vsem svetu. Dejstvo, da je v Evropi prvič po letu 1945 prišlo do vojaških spopadov, je vznemirilo mednarodno javnost, ki so jo pretresli televizijski posnetki s tanki, usmerjenimi proti na videz nemočnemu prebivalstvu. Slovenski David, ki si je drzil izzvati Goljata, je požel marsikatero simpatijo, a tudi kritiko, zlasti na levici, kjer so mnogi žalovali nad izgubo Jugoslavije. V teh krogih so našli odziv tudi očitki Srbov, da Slovenci streljajo na neizkušene, tako rekoč neoborožene nabornike, da grobo ravnajo z družinami častnikov JLA in da uprizarjajo televizijski show, ki naj bi zavedel ves svet s prikazovanjem posnetkov o neobstoječi vojni. Evropski in ameriški vladni in diplomatski krogi, ki jih je presenetil polom lastnih analiz in napovedi, slonečih na domnevni moči JLA, so se znesli nad Antejem Markovićem zaradi njegovih zagotovil, da lahko "reši problem odcepitve v dveh urah". Postal je grešni kozel kakega ducata predsednikov držav in vlad, ki so mu očitali, da mu je položaj ušel iz rok, in so od njega zahtevali takojšnjo prekinitev ognja. (Janša, 1992, 188)

Presenečenje, ki so jim ga pripravili slovenski "fašisti", je med starešinami JLA izzvalo prizore prave histerije in občutek nemoči, ki je na obrambnem ministrstvu mnogim narekoval misel, da generalu Kadijeviću in poveljniku vrhovnega štaba Blagoji Adžiću ne preostane drugega kot samomor. Janša je triumfiral. "Bilo je fantastično," je pozneje zaupal veleposlaniku Zimmermannu. "Leta in leta je armada urila naše teritorialke. Vsako leto je pošiljala iz Beograda svoje najboljše inštruktorje. Prav dobro so vedeli, česa smo sposobni. Končati v pasti – pasti, ki so jo poznali in so jo pomagali pripraviti – je bil višek arogance in neodgovornosti." (Zimmermann, 1999, 144) Slabo pripravljena in še slabše izpeljana akcija se je končala s ponižanjem zvezne vojske, a tudi s političnim porazom Markovićeve vlade, ki si ni nikoli več opomogla od neuspeha, v katerega se je tako neprevidno sama podala. Morala je sprejeti internacionalizacijo krize in vmešavanje Evropske skupnosti v reševanje notranjih problemov, kar je vse od Titovih časov veljalo kot nesprejemljivo ponižanje.

Nevarnost, da pride do stopnjevanja nasilja (JLA in srbski nacionalisti so med drugim grozili z bombardiranjem jedrske centrale v Krškem), je prisilila predstavnike mednarodne skupnosti h gašenju požara, ki so ga sami pomagali zanetiti. Edine, ki se poleg propadajoče Sovjetske zveze niso pojavile na sceni, so bile Združene države, ker so jim to narekovali zgodovinski razlogi, pa tudi trenutne politične razmere. V Washingtonu, kjer secesionizem gotovo ni bil priljubljen, je bila še živa tradicija iz časa Woodrowa Wilsona, da je balkansko agresivnost in dvoličnost modro opazovati čim bolj od daleč. Po nedavnem posegu v zaščito Kuvajta je prevladovalo tudi mnenje, da se ne gre vmešavati v krize na geografskih območjih, kjer ameriški interesi niso neposredno ogroženi, ter tako ovreči kliše o Združenih državah – svetovnem

žandarju. (Gow, 1997, 205; FAZ, 17. 12. 1991) Poleg tega so bili mnogi prepričani, da je primernejše, če se v balkansko dogajanje vključi Evropa: med političnimi strokovnjaki za evropske zadeve sta se v State Departmentu oblikovali dve struji, od katerih je prva verjela v njeno diplomatsko zrelost, druga pa je bila o njej dokaj skeptična. Slednja je trdila, da Evropska skupnost ne bo uspešno prestala izpita in bo na lastni koži spoznala, kako zelo je še odvisna od ZDA. Med obema bregovoma Atlantika je v tem času namreč tekla razprava o značaju odnosov med zvezo Nato in Zahodnoevropsko unijo, vojaško organizacijo Evropske skupnosti. Ker je bila slednja še v povojjih, je bila debata sicer podobna srednjeveškim teološkim razglabljanjem o angelih, vendar zaradi tega nič manj živahna. Nekateri Evropejci, prepričani, da bo nastajajoča politična in monetarna unija čez noč ustvarila veselilo, so poudarjali potrebo po omejevanju ameriške vloge na stari celini tudi z ustanovitvijo samostojnih oboroženih sil. S podporo Britancev, Nizozemcev in Portugalcev pa jim je Washington poskušal dokazati, da je kljub zmanjšani sovjetski nevarnosti ameriška navzočnost še vedno potrebna, zato naj bi Zahodnoevropska unija predstavljala samo "nega od stebrov" Severnoatlantskega zavezništva. Jugoslovanska kriza je bila torej dobra priložnost, da se izkaže, kako zelo je Evropska skupnost še odvisna od ZDA. (Newhouse, 1992, 1190; Boidevaix, 1997, 39; Hearing, 6. 12. 1995, 80; Baker, Defrank, 1995, 637; Sharp, 1997/98, 105; Simms, 2001, 54) V tem kontekstu se je ob izbruhu spopada Busheva administracija omejila le na to, da je posredovala JLA vrsto sporočil, v katerih jo je seznanila s svojim kritičnim pogledom na njeno delovanje. In nič več. "Takrat," se spominja Baker, "nismo niti pomislili na uporabo kopenskih sil v Jugoslaviji, ker bi ameriško ljudstvo ne podprlo take odločitve. Konec koncev so Združene države v tem stoletju sodelovale v treh evropskih vojnah – dveh vročih in eni hladni. To je povsem zadostovalo, posebej še, ker smo imeli za seboj še drugo komaj končano zahtevno vojno – tisto v Zalivu." (Delo, 7. 10. 1995; Baker, Defrank, 1995, 636) Kot je razvidno iz raziskave Študijskega centra za nacionalno varnost v Los Alamosu, so se srbski vrhovni štab in politični analitiki v Beogradu tega dobro zavedali. Prepričani, da je brez ameriškega vodstva izključena vsaka mednarodna vojaška akcija, so se torej počutili povsem na varnem. (Caplan, 1996, 44, 63)

Evropska skupnost, ki si je že dolgo prizadevala za samostojno, od Združenih držav neodvisno zunanjo politiko in si obenem želela čim prej pozabiti na lastno nesposobnost med zalivsko vojno, pa je z navdušenjem sprejela ponujeno priložnost, ne da bi pri tem razmišljala, ali se je sposobna soočiti s tako občutljivo nalogo. (Higgins, 1993, 473) V trenutku napada JLA na Slovenijo so predsedniki držav in vlad članic Zahodnoevropske unije zasedali v Viandenu v Luksemburgu. Nemudoma so sklenili, da pozovejo KEVS, naj v praksi udejani postopke, predvidene za krizne razmere, ki so jih teden prej sprejeli na kongresu v Berlinu. Obenem so se na italijansko pobudo odločili, da v "Jugoslavijo" pošljejo "trojko", ki so jo sestavljali

zunanji ministri države predsednice Skupnosti, njene predhodnice in njene naslednice, da bi nudila svoje "dobre usluge" in posredovala pri reševanju krize. (Becker, 1991, 944; Giersch, Eisermann, 1994, 101; Boidevaix, 1997, 27) Tako so se Luksemburžan Jacques Poos, Italijan Gianni de Michelis in Nizozemec Hans van den Broek podali v Beograd v optimističnem in naivnem prepričanju, da so sposobni obvladati položaj. O tem je govoril sam predsednik Evropske skupnosti Jacques Delors, ko je trdil: "Mi se ne vmešavamo v ameriške zadeve. Upam, da bodo oni enako spoštljivi in se ne bodo vmešavali v naše." (Hearing, 6. 12. 1995, 80) To domišljavost pri soočanju z balkanskim vozlom je še bolj jedrnato izrazil Jacques Poos, ki je ob vstopu na letalo izjavil novinarjem: "Napočila je ura Evrope. To ni ura Američanov." Ni vedel, da se je pisal 28. junij, praznik sv. Vida, dan srbskega poraza na Kosovem polju, atentata na Franca Ferdinanda, Titove izključitve iz Inforabiroja in dan, ki mu je bilo sojeno, da zaznamuje tudi njegov poraz. (Eyal, 1993, 25; Zametica, 1992, 60)

"Trojka"

V času svojega obstoja, pravi Jens Reuter, je Evropska skupnost sama sebe prepričala, da ni države, ki bi delovala proti lastnim gospodarskim koristim. V prepričanju, da lahko svojo ekonomsko težo preljeje v politično moč in tako razreši jugoslovansko vprašanje, se ni zavedala, da v konkretnem primeru to načelo ne bo delovalo, kajti Srbija je bila trdno odločena, da doseže svoje cilje, ne glede na ekonomsko ceno, ki bi jo zahtevali. "Na ta način je EGS ostala brez najučinkovitejšega in edinega sredstva za izvajanje pritiska." (Reuter, 1993, 336)

V Beogradu je zvezni premier Marković pozdravil "trojko" z vzpodbudno vestjo: zaradi njegovega posredovanja sta sprta tabora pristala na premirje. S svoje strani so trije zunanji ministri njemu in Miloševiću, kasneje istega dne pa v Zagrebu tudi Kučanu in Tudjmanu, predstavili načrt, s katerim bi zapolnili vrzel, ki je zazijala v boku jugoslovanskega Titanika: po navodilu Evropskega sveta so predlagali, poleg takojšnje prekinitve ognja in umika oboroženih sil v vojašnice, trimesečno zamrznitev izvajanja hrvaške in slovenske neodvisnosti in potrditev Stjepana Mesića za predsednika zveznega predsedstva. Jasno je bilo, da želijo predvsem pridobiti na času, s tem da vsakemu od protagonistov krize nekaj nudijo: Markovičevi vladi rešitev iz vojaške godlje, v kateri se je znašla, Slovincem in Hrvatom priložnost, da brez prisile še enkrat pretehtajo svoje nepremišljeno dejanje v upanju, da bodo ostali v okviru federacije, ko bo vzpostavljena zakonitost na državnem vrhu. Te predloge – ki jih je spremljala grožnja ukinitve finančne pomoči, če jih ne bi sprejeli – si je vsaka stran razlagala na zanjo najugodnejši način. Kljub pripravljenosti na trimesečni moratorij so posebej Slovenci takoj poudarili, da se ne nameravajo odpovedati svoji neodvisnosti in se vrniti v položaj pred 25. junijem. To je povzročilo negativne

protiudarce v Beogradu, kjer je odpadlo zasedanje zveznega predsedstva, na katerem bi morali izvoliti Mesiča za predsednika. (Kučan, 1991, 168; Repe, 2002, 342-343) Splošno zgražanje zaradi predrznosti Kučana in njegovih je zgovorno izrazil poveljnik generalštaba Blagoje Adžić, ki je prispel v Zagreb, da bi neposredno spremljal potek operacij; na srečanju starešin 5. vojaškega območja je izjavil, da bo "jutri Slovenija v plamenih", in napovedal, da bo celotna letalska flota sodelovala v treh obsežnih napadih na upornike. Žrtve niso pomembne; pomembno je spraviti Slovenijo na kolena. Isti večer se je vođa varnostne službe JLA Marko Negovanović pojavil na televiziji in republiko zagrozil z ultimatom, če se ne bo pokorila. (Kranjc, 1998, 294; Predojević, 1999, 134; Delo, 1. 7. 1991)

Slovenska skupščina, ki se je sestala na tajni seji, pa je ostala trdna pri svojih odločitvah. Zaradi tega je vojaški vrh v nedeljo, 30. junija zjutraj, odredil letalski napad na Slovenijo, do katerega pa ni prišlo. Iz razlogov, ki so bili trenutno nejasni, so se namreč letala, ki so se dvignila iz Zagreba, Pulja, Zadra in Bihaća vrnila na svoja oporišča. Popoldne istega dne je predsednik Zveznega izvršnega sveta Marković prišel v Ljubljano in se dogovoril za novo premirje, ki pa ga ni bil nihče pripravljen spoštovati. Zaostritev razmer je sočasno narekovala Evropski skupnosti, da skliče v Bruslju sestanek, na katerem sta se spopadla njena težkokategornika, Helmut Kohl in François Mitterand: prvi je bil pristaš priznanja Slovenije in Hrvaške, drugi pa mu je nasprotoval, delno zaradi jakobinskih in centralističnih tradicij francoske politične kulture, delno, kot pravi italijanski novinar in pisatelj Enzo Bettiza, zaradi svojih nezgodovinskih stališč in kratkovidnega konservativizma: "Trmoglavo je vziral pri dveh Nemčijah, večni Sovjetski zvezi ter enoviti in trdni Jugoslaviji." (La Stampa, 13. 2. 2000; Rosefeldt, 1993, 626, 640; Robin, 1993, 93-108 in naprej)

Ker je Mitterandovo stališče prevladalo, je evropska dvanajsterica ponovno poslala "trojko" v Beograd, zato da reši jugoslovansko federacijo. Po burni razpravi z Miloševićem ji je v noči na 1. julij uspelo doseči potrditev Stipeta Mesiča za predsednika zveznega predsedstva, potem ko so ga Srbi in Črnogorci 45 dni držali v šahu. Zaradi tega je bil novi vođa "trojke" Van den Broek (opolnoči je Nizozemska prevzela predsedovanje Evropske skupnosti) prepričan, da je uspeh na doletu: sedaj ko so se Srbi spametovali, je treba spraviti k pameti še Slovence, jih pozvati, naj prekličejo odločitev o neodvisnosti in jih prepričati, naj prekinejo blokado vojašnic: tako bo mogoče razplesti jugoslovanski voz. Še isto noč se je "trojka" preselila v Zagreb in se začela pogajati s Kučanom, Tudićmanom in njunimi sodelavci. Jabolko spora je bilo vprašanje, kako tolmačiti izraz "suspens neodvisnosti". Ali pomeni, da bo vzpostavljeno stanje, ki je veljalo pred 25. junijem, kakor je želel Beograd, ali samo, da bodo obstoječe razmere zamrznjene, kakor so želeli Slovenci? Čeprav ta bistvena točka ni bila povsem razčiščena, so vpletene strani le sprejele mirovni načrt evropske "trojke", znotraj katere pa je vse bolj prodirala zavest o neizbežnosti razpada Jugoslavije. Ob zori, ko so se vsi zbrali na vrtu, da bi se osvežili s kozarcem

šampanjca, je italijanski zunanji minister De Michelis, ki je sodeloval na pogajanjih, čeprav formalno ni bil več njen član, zaupal slovenskemu kolegu Dimitriju Ruplu: "Poslušaj, moratorij bo trajal tri mesece, potem pa storite, kakor vam drago. Nihče ne dvomi, da bo Slovenija neodvisna. Pravi problem je Hrvaška." (Conversi, 7; Rupel, 1992, 153; Repe, 2002, 346)

Kljub tem pomirjujočim besedam so na slovenski strani prevladali jastrebi, ki so nasprotovali deblokadi vojaških objektov in enot JLA brez predhodne predaje orožja in oklepnih vozil. Tako, je menil Janša, si je moč zagotoviti talce in brez prelivanja krvi doseči podobne rezultate, kot če bi sovražnika strli. Vedno bolj kaotične razmere v vojašnicah so potrjevale njegovo stališče: skoraj vsi slovenski, hrvaški in albanski vojaki so se odločili za beg, čeprav so tvegali, da bodo tovariši nanje streljali, v častniških vrstah pa je prihajalo do srditih sporov o tem, kako ukrepati. Še usodnejše je bilo dogajanje v samem vrhu JLA: medtem ko sta obrambni minister Kadrijević in njegov predstavnik pri 5. vojaškem območju v Zagrebu general Mile Ružinovski ukazala široko ofenzivo proti uporniški republiki, je njegov komandant, slovenski general Konrad Kolšek, odrekel poslušnost. Enako so storili drugi slovenski častniki, ki so jih seveda nemudoma zamenjali in obtožili izdaje in dezerterstva. (Janša, 1992, 199; Kranjc, 1998, 297; Predojević, 1999, 138-139)

Genscherjeva misija

Prvi julijski dan, ko so se bolj ali manj ostro nadaljevali spopadi in pogajanja, na katerih so tuji diplomati očitali slovenski strani, da želi ponizati jugoslovansko armado, se je iztekel z njenim ponovnim ultimatom, a tudi s pomembno novico: nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher namerava kot predsedujoči ministrskemu svetu KEVS obiskati Beograd in Ljubljano, da se osebno prepriča o razmerah. (Rupel, 1992, 154) Bonn se je očitno odločil, da sam stopi v jugoslovansko areno in tako pojasni svojemu "vznemirjenemu" javnemu mnenju pa tudi mednarodni skupnosti lastni pogled na celotno dogajanje. (Gow, 1997, 167) Ob napovedi obiska so jugoslovanski vojaški poveljniki izgubili še zadnji preostanek razsodnosti, kar so ga imeli. Izvedli so namreč val letalskih napadov na Slovenijo z bombardiranjem in raketiranjem televizijskih oddajnikov in poskusom preboja obkoljenih oklepnih enot. Pri tem so pri Međvedjeku zadeli kolono tovornjakov in ubili več nedolžnih bolgarskih voznikov, ki so zakrivili le to, da so s svojimi ustavljenimi vozili na cesti Ljubljana Zagreb ovirali vojaške operacije. (Janša, 1992, 207-208)

Genscher je 2. julija prispel v Beograd, kjer so ga sogovorniki sprejeli na nevljuden način – ob prihodu je moral celo pokazati potni list – ter mu skušali preprečiti odhod v Ljubljano. Ker so bile na brniškem letališču še vedno zvezne enote, bi moralo njegovo letalo pristati v Celovcu, od koder naj bi z vlakom

odpotoval v slovensko glavno mesto. Ob prihodu na Koroško pa so ga varnostne službe obvestile, da je v teku zračni napad na Ljubljano in da ne bi bilo varno nadaljevati pot. Zaradi tega je Kučanu in Ruplu, ki sta ga srečala v Beljaku, predlagal pogovor kar v bližnjem hotelu in takoj pokazal, komu je naklonjen. Kakor je zapisal v svojih spominih, mu je bilo jasno, "da poveljstvo jugoslovanske armade in njemu naklonjene politične sile nameravajo za vsako ceno doseči svoj cilj in pri tem uporabiti vsa sredstva". (Genscher, 1995, 939; Repe, 2002, 229, 348) Šlo je za pomembno ugotovitev, kajti zgodilo se je prvič, da je tako vpliven tuj opazovalec povsem pravilno analiziral jugoslovansko krizo in nedvoumno razumel njeno naravo: ni izvirala iz spopada nasprotujočih si nacionalizmov, vrednih enake obsodbe, temveč iz oblastiželjnosti JLA in Srbije, njene zaveznice.

V času pogovorov med Kučanom, Ruplom in Genscherjem so imeli pod vtisom pričakovanega napada na Ljubljano ostali člani slovenskega predsedstva bumo srečanje z Bavčarjem in Janšo. "Če bi sestanek slučajno prenašala televizija," piše slednji, "bi pogum naših enot takoj srmo padel." (Janša, 1992, 209; Repe, 2002, 300) "Golobi", ki so mladeniča celo sumili pučističnih naklepov, so ob tej priložnosti dosegli, da naj bi teritorialna obramba dovolila jugoslovanskim enotam umik v vojašnice in jim zagotovila potrebno oskrbo. Novi poveljnik 5. vojaškega območja Života Avramović, znan zaradi svoje "mirovne akcije" na Kosovu, pa je odgovoril na ponujeno premirje z ledeno samozavestjo: v bistvu je zahteval kapitulacijo upornikov, ne da bi ponudil karkoli v zameno. Medtem je novi predsednik zveznega predsedstva Stipe Mesić, vrhovni poveljnik oboroženih sil, ukazal prekinitev sovražnosti in zagrozil, da bo v nasprotnem primeru zaradi neposlušnosti kaznoval celotni generalštab. Čeprav niso njegove grožnje prav nič vznemirile generalov, ni popustil v svojih miroljubnih naporih in skupaj z makedonskim kolegom Vasilem Tupurkovskim, ki je že dalj časa igral posredniško vlogo, prišel v Ljubljano, da prepriča Slovence, naj ne vztrajajo v merjenju moči z vojsko. (Zlobec, 1992, 128; Janša, 1992, 210-211; Mesić, 1994, 69)

Medtem ko je tekla ta razprava, je beograjska televizija predvajala prizor, kakršnega še ni bilo videti: v srbsko skupščino je vdrla množica 300 staršev, ki so vzklikali "izdaja, izdaja" in zahtevali vrnitev svojih sinov iz Slovenije. To je bil prvi znak nasprotovanja vojni s strani dobrega dela srbskega naroda, ki se je v naslednjih mesecih in letih sicer močno razmahnilo, ne da bi se prelevilo v organsko politično gibanje. Kakor da bi želel zbrisati vtis, da gre za defetistično dejanje, se je še isti večer na televiziji pojavil general Adžić in nagovoril "jugoslovanske narode" s povsem drugačnim sporočilom, katerega vsebina je tičala v enem samem stavku: "Zagotovili bomo nadzor (nad Slovenijo) in stvari pripeljali do konca." (Magaš, Anić, 1999, 356; Janša, 1992, 211; Mesić, 1994, 73; Repe, 2002, 303) Teh grozečih napovedi pa ni podpiralo celotno vojaško vodstvo, ki se je razcepilo v dve skupini: v radikalno, politično pravoverno, po večini srbsko, in relativno zmernejšo, zbrano

okrog generala Kadijevića. V tistem trenutku je prevladala slednja, saj je razumela, da gre izkoristiti priložnost za prekinitev ognja, ki so ga Slovenci, prepričani v trdnost svojega položaja, nameravali spoštovati, če bi bilo treba, tudi enostransko. (Ogorec, 1991, 27)

Amputacija

Zaradi nepričakovanega slovenskega odpora je v Beogradu postala zopet aktualna namera, ki jo je v času politične krize konec dvajsetih let oblikoval kralj Aleksandar Karadjordjević: od Jugoslavije je nameraval "amputirati" zahodno Hrvaško in Slovenijo, da bi se osvobodil nepotrebne balasta ter ustanovil manjšo, a etnično bolj enovito in zato bolj trdno državo. Ta možnost, o kateri je, v primeru da bi se jugoslovanska federacija izkazala za preživeto, že dalj časa razmišljal tudi Milošević, se je pojavila kot konkretna politična opcija, ko je postalo jasno, da se Slovenija ne bo vdala.

Prve znake o spremembi taktike je zaslediti 30. junija, ko je vožd preprečil vojaškim poveljnikom, da kaznujejo Slovence z obsežnim letalskim napadom. Konec koncev – so pravili v Beogradu – če Slovenci hočejo ravnati po svoje, naj gredo in "ostanejo brez srbskega hlebca, ki jih je hranil sedemdeset let". (Republika, 1. 9. 1991, 6; 16. 3. 1995, 4; Drnovšek, 1996, 247; Delo, 24. 6. 1995, 32; Repe, 2002, 271, 310) Istega dne se je na seji zveznega sveta za zaščito ustavnosti, Borisav Jović, srbski član zveznega predsedstva, uprl generalu Kadijeviću, ki je hotel izvesti načrtovani puč proti slovenskemu vodstvu, češ da bi to dejanje povzročilo libanizacijo Jugoslavije. Na splošno začudenje je zahteval, naj svet izključi Slovenijo iz jugoslovanskega sestava: JLA, po njegovem, ni imela nikakršnega razloga, da bi se borila za njene meje, toliko bolj, ker je bilo treba začrtati "nove meje". (Kranjc, 1998, 295) General Kadijević, ki se je zavedal, da njegovi vojski grozi položaj, v kakršnem se v zgodovini še ni znašla nobena, in sicer da ostane brez države, je rade volje sprejel Jovićevo tezo. Čeprav se je v naslednjih dneh v Beogradu še vedno govorilo o letalskem napadu na Slovenijo, pa nanj niso več gledali kot na sredstvo za pokoritev neposlušne republike, temveč kot na propagandno potezo za dvig morale JLA, za ustrahovanje Hrvaške in pomiritev srbskega javnega mnenja. (Mesić, 1994, 222; Magaš, Anić, 1999, 71-72; Repe, 2002, 311)

Rezultati tega korenitega preobrata so postali kmalu očitni: 3. julija so se oklepne enote jugoslovanske armade začele umikati iz Slovenije proti Varaždinu in Reki, motorizirana brigada, ki je istega dne odšla iz Beograda, pa se ni usmerila – kakor je sprva kazalo – proti Sloveniji, ampak se je ustavila v vzhodni Hrvaški, da bi se sprijela z drugimi, za srbsko stran pomembnejšimi nalogami. (Gustenau, 1991b; Gustenau, 1991a, 394) Naslednjega dne, 4. julija, so Slovenci ponovno prevzeli nadzor nad vsemi mejnimi prehodi in začeli utrjevati svoj položaj na jugovzhodnem

območju, zavedajoč se, da se nevihta pomika proti Hrvaški. To je bilo povsem jasno tudi zagrebškimi političnim predstavnikom, kot priča poteza Stipeta Mesića, ki je s podporo kolegov v zveznem predsedstvu – slovenski član Janez Drnovšek je bil odsoten – naslovil na Ljubljano ultimatum, v katerem je zahteval demobilizacijo teritorialne obrambe do 7. julija in obnovitev prvotnega stanja ter zveznega nadzora na mejah. (Janša, 1992, 214)

Bolj kot te že povsem anahronistične zahteve je Slovence skrbel odnos mednarodne diplomacije, saj jih je slednja še vedno ovirala. Res je sicer, da je ameriški predsednik Bush v pismu Mesiću omenil namero Združenih držav, da priznajo hrvaško in slovensko neodvisnost, če bosta doseženi na miroljuben način, ter podčrtal, da bi poizkus ohranjanja jugoslovanske celovitosti z uporabo sile ne dobil ameriške podpore. (Bethlehem, Weffer, 1997, XXVIII; Woodward, 1995, 165-166) Toda temu kritičnemu stališču do JLA je nasprotovalo stališče Evropske skupnosti, ki je še vedno verjela v enotnost, kakršno je zagovarjal Ante Marković. "Zahod," je ogorčeno zapisal *The Economist*, "bedasto stavi na kokco zveznega predsedstva, ki nima oblasti in ni odraz volilne izbire ..." (*The Economist*, 6. 7. 1991, 13)

1. in 2. julija se je na pobudo Avstrije in Italije, ki sta izkoristili nova pravila o "varnostnih ukrepih", sprejeta v Berlinu, sestal na Dunaju KEVS in zahteval od Jugoslavije, da pojasni "neobičajno" delovanje JLA v Sloveniji. V skladu z mehanizmom, predvidenim za "izredne razmere", se je poleg tega 3. in 4. julija v Pragi sestal tudi odbor visokih uradnikov te organizacije, ki so izrazili upanje, da bo prišlo do prekinitve ognja, ter jugoslovanskega predstavnika uspeli prepričati, naj pristane na prihod skupine opazovalcev v Slovenijo. Kar zadeva jugoslovansko krizo, je to bil labodji spev KEVS, ki je bil nemočna zaradi načela, da mora biti vsak njen sklep sprejet s soglasjem vseh članic, in je zato nalogo prepustila Evropski skupnosti. (Odločitev je bila sprejeta tudi zaradi vztrajanja Sovjetske zveze, ki jo je skrbelo možnost zunanjega vmešavanja na območju baltskih republik.) (Giersch, Eisermann, 1994, 101; Crawford, 1996, 494; Andreatta, 1996, 14; HC-FAC, 1991, 18; Repe, 2002, 349) 5. julija 1991 so se zunanji ministri Evropske skupnosti sestali v Haagu na izrednem zasedanju, na katerem je pod pritiskom nemškega tiska po Kohlovem vzoru Genscher predlagal priznanje Slovenije in Hrvaške. Pobudi, ki sta jo podprli tudi Belgija in Danska, pa so odločno nasprotovali ostali ministri, posebej še Francoz Roland Dumas, prepričani, da gre za nevaren precedens, ki bi lahko imel neslutene posledice za evropsko stabilnost. (Lukic, 1991, 141; Radan, 1994, 188) Ker je menil, da je treba ohraniti v zunanji politiki enotnost dvanajsterice, Genscher ni vztrajal pri svojem predlogu. Nasprotno, podprl je odločitev o zamrznitvi zajetne finančne pomoči, ki jo je Evropska skupnost obljubila Jugoslaviji (skoraj milijardo dolarjev), in o uvedbi embarga na uvoz orožja. Sklep je potrjeval sovražni odnos do Slovenije, ki si vse od začetka vojne, kakor pravi Janša, v tujini ni mogla priskrbeti niti čelad, zaščitnih jopičev in plinskih mask za civilno prebivalstvo, še bolj pa do Hrvaške, ki ji

je že grozila srbska agresija. Jasno je bilo namreč, da je embargo na uvoz orožja za vso Jugoslavijo v prid JLA, ki je imela na razpolago vojaške zaloge, vredne 40 do 60 milijard dolarjev. Tega pa Evropska skupnost, ki so ji 8. julija sledile Združene države Amerike, očitno ni želela upoštevati. (Maull, 1995/96, 103; Woodward, 1995, 168; Janša, 1992, 202)

Brionska deklaracija

Vprašanje embarga, ki je pozneje tako usodno pogojevalo razplet balkanske tragedije, trenutno ni vzbudilo v javnosti posebne pozornosti, saj je ta veljala "trojki", ki jo je evropska dvanajsterica ponovno poslala v Jugoslavijo. Kot sedež novega kroga pogajanj so bili izbrani Brioni, nedaleč od Pulja, kjer je imel Tito dolga leta svojo rezidenco. 7. julija 1991 je bil "lep sončen dan, kakor nalašč za nedeljski izlet", se spominja Dimitrij Rupel, "čisto, mirno morje, nekaj čolnov, tišina in škržati". (Rupel, 1992, 158) V takem idiličnem okolju se je "trojka", v kateri so bili Van den Broek, Poos in Portugalec Joao de Deus Pinheiro, soočila s predstavniki zveznega predsedstva, ki se jim je pridružil tudi Janez Drnovšek, s predsednikom izvršnega sveta Antejem Markovičem, zunanjim ministrom Budimirjem Lončarjem in predstavnikom glavnega štaba admiralom Stanetom Brovetom ter z delegacijama Slovenije in Hrvaške, ki sta ju vodila Milan Kučan in Franjo Tuđman. Med mučnimi pogajanj, ki so trajala dva dni, je ta peščica politikov dosegla na videz spodbuden rezultat: Slovenija in Hrvaška sta se zavezali, da se bosta odpovedali izvajanju svojih osamosvojitvenih deklaracij (ne pa sami deklaraciji) in se bosta udeležili pogajanj o prihodnji ureditvi Jugoslavije, ki bodo potekala pod mednarodnim nadzorom. Kolektivnemu predsedstvu so bile potrjene njegove pristojnosti, vse strani pa so se obvezale, da se bodo vzdržale kakršnih koli enostranskih korakov in predvsem vseh nasilnih dejanj. Kar posebej zadeva Slovenijo, je bilo sklenjeno, da bo sicer ohranila nadzor nad mejnimi prehodi, a bo na njih za obdobje treh mesecev vzpostavila stanje, ki je veljalo pred 25. junijem, obdobje, v katerem naj bi določili pristojnosti jugoslovanske armade na tem področju v skladu z uveljavljenimi evropskimi normami. Prekinitve sovražnosti naj bi dopolnila deblokada vseh enot in objektov JLA, vrnitev zaplenjenega orožja in opreme, umik čet v vojašnice in deaktiviranje teritorialne obrambe. (Rupel, 1992, 162; Dokumente, 1991, 1142-1145; Repe, 2002, 350-353)

Ta navidezna kapitulacija Slovencev je sprožila v Ljubljani živahno nasprotovanje obrambnega ministra Janeza Janše, ki je kolego Rupla in predsednika Kučana celo obtožil, da sta uničila vse, kar je s tolikšnim naporom dosegel. Da bi razboritega mladeniča spravili k pameti, so morali na hitro sklicati telefonsko konferenco članov predsedstva, ki so mu ukazali, naj sprejme brionsko spomenico. (Rupel, 1992, 160; Zlobec, 1992, 161) "Kompromis ali poraz?" se je naslednjega dne spraševal dnevnik Delo, pri tem pa kljub dvomom podčrtal tri pozitivne vidike sporazuma: slovenski

nadzor meja, evropski nadzor premirja in trimesečni moratorij, v katerem naj bi uredili odnose med jugoslovanskimi republikami. (Delo, 9. 7. 1991) Razprava v skupščini, ki je 10. julija po burnem zasedanju s prepričljivo večino potrdila sporazum, je prav tako izhajala iz omenjenih dejstev, saj so se delegati zavedali, da je znotraj sprejetih obveznosti mogoče ohraniti dovolj širok manevrski prostor za doseg zastavljenih ciljev, ne da bi bilo pri tem treba prelomiti z Evropo. Brionski dokument je ponujal toliko možnosti, da se ne zdi povsem iz trte zvita domneva, po kateri naj bi šlo za spretno diplomatsko potezo, ki naj bi omogočila, da JLA ohrani svojo čast, Slovenija pa samostojnost. (Rupef, 1992, 164; Repe, 2002, 354)

Signali, ki so prihajali iz Beograda, v tem smislu ne bi mogli biti bolj zgovorni. 6. julija je Milošević v televizijskem intervjuju potrdil to, kar je že povedal Kučanu in Drnovšku, da ima namreč Slovenija pravico do miroljubne razdružitve; kar seveda ne velja za Hrvaško zaradi njene srbske populacije. Enakega mnenja je bil tudi general Kadijević, ki je v izjavi za tisk zagotovil, da bi JLA lahko brez težav spravila Slovenijo na kolena. "Toda, zakaj naj bi to storili? Zakaj naj bi v Sloveniji umirali vojaki in starešine, če jih imajo Slovenci za tujce in okupatorje?" (Delo, 8. 7. 1991)

Teh in podobnih argumentov se je na Brionih dotaknil Borisav Jović v pogovoru z Janezom Drnovškom, katerega osrednja tema je bil umik JLA iz Slovenije, kar je bilo enako neformalnemu priznanju njene samostojnosti. Čeprav je bilo v vojaških vrhovih še nekaj vročih glav, ki so si želele obračunati s Slovenci, s "tem nemškutarskim narodom, prežetim z militarizmom in indoktriniranim v protijugoslovanskem duhu", in čeprav je predsednik zveznega izvršnega sveta Marković poskušal vse, da bi ohranil celovitost države, je Miloševiću in njegovim uspelo uveljaviti svojo voljo. (Mesić, 1994, 100; Tindemans et al., 1996, 43; Drnovšek, 1996, 252-253; Repe, 2002, 314-315) 18. julija, ko se je v Beogradu sestalo kolektivno predsedstvo Jugoslavije in je Drnovšek predlagal, naj se vojska – vsega le še 2.000 mož – v roku treh mesecev umakne iz Slovenije in naj izpusti slovenske fante, ki jih je zadrževala v vojašnicah, ga je med prvimi podprl obrambni minister. S tem je bilo v bistvu končano slovensko poglavje jugoslovanske tragedije, medtem ko se je začelo odpirati hrvaško. Ni naključje, da je bil edini član predsedstva, ki je glasoval proti umiku zveznih enot iz Slovenije, prav Stipe Mesić, vznejevoljen, ker ni mogel doseči istega ukrepa tudi za svojo domovino. Povsem jasno je namreč bilo, da se bo s transportom vojaškega materiala in vojske na Hrvaško in v Bosno in Hercegovino močno okrepila možnost nadzora JLA nad obema republikama. (Drnovšek, 1996, 260; Mesić, 1994, 108, 122-124; Delo, 8. 8. 1991; Repe, 2002, 357)

Vest o umiku je v mednarodnih krogih zbudila veliko presenečenje, v Sloveniji pa sprožila val navdušenja. Na poveljstvu 5. vojaškega območja in v drugih vojaških korpusih na slovenskem ozemlju je prišlo do kaosa in ostrih protestov, čeprav je poveljnik glavnega štaba na vse pretege zatrjeval, da gre samo za taktični ukrep: častniki so jokali kot otroci, predali so se popivanju in izgredom v zavesti, da se jim

podira svet, in v prepričanju, da so jih nadrejeni izrabili in izdali. Kakor že tolikokrat v zgodovini srbskega naroda je za mnoge med njimi znova napočil čas selitve z ženami in otroki v nadvse negotovo prihodnost. (Predojević, 1999, 152-155, 174) Nič boljše se ni godilo tistim, ki so zaradi družinskih vezi ostali v Sloveniji, saj je bila nova oblast do njih nezaupljiva, kakor se pač dogaja napadalcem in poražencem. (Kranjc, 1998, 304) Tragična je bila predvsem usoda slovenskih častnikov, ki so se odločili za Jugoslavijo: številni med njimi so se znašli v zaniknem beograjskem hotelu, z revno pokojnino, brez domovine in brez prihodnosti. Žena enega od njih, ki je zblaznela zaradi brezizhodnosti položaja, je svojega sina "rešila" tako, da ga je ustrelila z očetovo pištolo. (Republika, 1. 4. 1995, 9-10)

Po podatkih slovenske vlade je desetdnevna vojna povzročila 2,7 milijarde dolarjev škode in se končala z bilanco 62 mrtvih – 39 pripadnikov JLA, 8 teritorialcev in policajev, 5 slovenskih civilistov, 10 tujcev – in 313 ranjenih. Teritorialna obramba je zajela 4.782 ujetnikov, pretežno vojakov, 31 tankov, 4 helikopterje in 230 drugih vozil. Od 25.000 vojakov JLA, kolikor jih je bilo v Sloveniji, jih je skoraj 8.000 – med njimi 1.000 starešin – dezertiralo ali se predalo. Oblasti so jih nahranile, jim dale vozno karto za vlak in jih poslale domov. To je bila samo ena od plati tega nenavadnega spopada, med katerim je bilo staršem vojakov celo omogočeno, da obiščejo svoje sinove. Ko so avtobusi, ki so odpotovali iz Beograda s skoraj 500 potniki, prispeli v Ljubljano, jih je posebej za to ustanovljeni odbor pričakal s šopki rož in hrano. Organizatorji, med katerimi je bilo veliko žensk, so povabili srbske starše, naj se jim pridružijo v demonstraciji proti vojaški logiki nadvlade in nasilja. Toda zaradi vpliva častnikov, ki so jih spremljali, so ti osorno odklonili vsak stik s Slovenci, kot da bi šlo za sovražnike, s katerimi se ni mogoče več pogovarjati. (Janša, 1992, 214; Predojević, 1999, 146-147; Behler, 1993, 60; Repe, 2002, 305, 316)

WAR IN SLOVENIA

Jože PIRJEVEC

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 18

e-mail: joze.pirjevec@zrs-kp.si

SUMMARY

The article describes the war for Slovene independence at two intertwining levels: the war on Slovene soil and the concomitant foreign affairs events. It also highlights the world and European constellation of political forces and powers that supported or objected to the Slovene independence process.

The introduction presents the political background of the decree of the Federal Executive Council and the subsequent implementation of the plan of the General Staff of the YNA, called "Bedem" (Trench). The objective of the plan, devised in the mid-1990s, was the restoration of "order" and the old socialist regime. The poor preparation and even poorer conduct of the military campaign ended in the humiliation of the federal army and the political defeat of the Marković government, which never managed to recover from the catastrophe it imprudently rushed into.

Chronologically following the events on the battlefields, the author introduces the development of the related European and world (USA, UN, etc.) policy, occupied by entirely different questions in the spring of 1991: the Gulf War, the German unification process, the disintegration of the Soviet empire, nuclear disarmament, etc.

In the conclusion, the article describes the political resolution of the crisis at both levels: on the European and world political stage and in Slovenia, where the Brioni Declaration introduced the question of the interpretation of the "suspension of independence" proposed by the Declaration. Did it mean the re-establishment of the conditions before June 25, 1991, as Belgrade wanted, or the maintenance of the existing state of affairs as the Slovenes wanted? Although this issue was not clarified, the peace plan proposed by the European Community, becoming increasingly aware of the inevitable disintegration of Yugoslavia, was signed by all parties involved in the independence processes of Slovenia and Croatia.

In the meantime, the unexpected Slovene rebellion provoked the revival of Karadžordjević's political ideas that had originated during the severe political crisis of the 1920s; i.e., to create a more ethnically uniform and hence solid state by "amputating" western Croatia and Slovenia, thus removing unnecessary ballast in creating a new, smaller state. The same idea was also considered by Milošević as a second alternative in case the plan to preserve federal Yugoslavia failed. However, when it became clear that Slovenia would not surrender, the former idea developed into a concrete political option.

The news of the retreat of the YNA from Slovenia on July 29, 1991, generated surprise in international circles and a wave of enthusiasm in Slovenia.

Key words: Slovenia, independence of Slovenia, war for Slovenia, international politics, Yugoslavia, disintegration of Yugoslavia, Balkans, 1990-1991

LITERATURA

- Andreatta, F. (1996):** The Bosnian War and the New World Order. The Institute for Security Studies Western European Union, Occasional Papers 1. Pariz.
- Baker, J. A. III, Defrank, T. M. (1995):** The Politics of Diplomacy: Revolution, War and Peace, 1989-1992. New York, G. P. Putnam's Sons.
- Bebler, A. (1993):** Il conflitto jugoslavo nel 1991-1992. Rivista marittima, Mensile della Marina militare, april 1993.
- Becker, P. (1991):** Die jugoslawische Krise: Das Krisenmanagement von EG und KSZE. Blätter für deutsche und internationale Politik, 8.
- Bethlehem, D., Weller, M. (1997):** The 'Yugoslav' Crisis in International Law: General Issues, I. del. Cambridge, Cambridge University Press.
- Boidevaix, F. (1997):** Une diplomatie informelle pour l'Europe: Le Groupe de Contact Bosnie. Pariz, Fondation pour les Etudes de Défense, Librairie de la Documentation française.
- Caplan, R. (1996):** Post-Mortem on UNPROFOR. London Defence Studies 33. London, Brassey's.
- Cohen, B., Stamkoski, G. (eds.) (1995):** With no Peace to Keep ... United Nations peacekeeping and the war in the former Yugoslavia. London, Grainpress Ltd.
- Conversi, D.:** German-Bashing and the Breakup of Yugoslavia, neobjavljena študija.
- Crawford, B. (1996):** Explaining Defection from International Cooperation: Germany's Unilateral Recognition of Croatia. World Politics, 48, 5.
- Delo:** samostojen časnik za Samostojno Slovenijo. Ljubljana.
- Dokumente (1991):** Dokumente zum Zeitgeschehen: Das Abkommen von Brioni. Blätter für deutsche und internationale Politik, 9.
- Drnovšek, J. (1996):** Moja resnica. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Eyal, J. (1993):** Europe and Yugoslavia: Lessons from a Failure. London, Royal United Services, Institute for Defence Studies.
- Frankfurter Allgemeine Zeitung.**
- Genscher, H.-D. (1995):** Erinnerungen. Berlin, Siedler Verlag.
- Geršak, T. (1991):** Armada na poti samuničevanja. Revija Obramba, XXIII, 6-7.
- Giersch, C., Eisermann, D. (1994):** Die westliche Politik und der Kroatien-Krieg 1991-92. Südosteuropa, XLIII, 3-4.
- Gow, J. (1997):** Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav War. London, Hurst & Company.
- Gustenau, G. (1991a):** Zur Lage in Jugoslawien. Österreichische Milit. Zeitschrift, 5.
- Gustenau, G. (1991b):** Zur Lage in Jugoslawien. Österreichische Milit. Zeitschrift, 6.
- Gutman, R. (1993):** A Witness to Genocide: The First Inside Account of the Horrors of "Ethnic Cleansing" in Bosnia. Shaftsbury, Longmead.
- HC-FAC (1991):** House of Commons, Foreign Affairs Committee, Soviet Union / Developments in Central Europe, Minutes of Evidence, 6. november 1991.

- Higgins, R. (1993):** The New United Nations and Former Yugoslavia. *International Affairs*, 69, 3.
- Hoppe, H.-J. (1997):** Moscow and the Conflicts in Former Yugoslavia. *Aussenpolitik*, 48, 3.
- International Herald Tribune.**
- Ivanov, A. (1994):** Zweideutige Prioritäten: US-amerikanische Aussenpolitik und der Krieg auf dem Balkan (bis Sommer 1993). *Südosteuropa*, XLIII, 3-4.
- Janša, J. (1992):** Premiki: Nastajanje in obramba slovenske države 1988-1992. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Kranjc, M. (1998):** Balkanski vojaški poligon. *Borec: Revija za zgodovino, literaturo in antropologijo*, 567-69.
- Kučan, M. (1991):** Slovénie: une indépendance è hauts risques. *Politique internationale*, 53.
- Lukić, R. (1991):** Yougoslavie: Chronique d'une fin annoncée. *Politique internationale*, 53.
- Magaš, B., Anić, I. (eds.) (1999):** Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, 1991-1995. Zagreb – Sarajevo, Naklada Jesenski i Turk – DANI.
- Maul, H. W. (1995/96):** Germany and the Yugoslav Crisis. *Survival, The IISS Quarterly*, 37, 4.
- Mesić, S. (1994):** Kako je srušena Jugoslavija. Zagreb, Mislavpress.
- Newhouse, J. (1992):** Bonn, der Westen und die Auflösung Jugoslawiens: Das Versagen der Diplomatie – Chronik eines Skandals. *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 10.
- Ogorec, M. (1991):** Nikoli več JLA! *Revija Obramba*, 6-7.
- Predojević, V. (1999):** V precepu: dnevniški zapisi o razbijanju partije, armade in države. *Borec: Revija za zgodovino, literaturo in antropologijo*, 573-574.
- Radan, P. (1994):** Secessionist Self-Determination: The Cases of Slovenia and Croatia. *Australian Journal of International Affairs*, 48, 2.
- Radonjić, L. (1996):** Naš slučaj, I. Beograd, Vreme knjige.
- Repe, B. (2002):** Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije. Ljubljana, Modrijan.
- Republika. Ljubljana.**
- Reuter, J. (1991):** Die jugoslawische Krise: Konflikten und Perspektiven. *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 8.
- Reuter, J. (1993):** Jugoslawien: Versagen der internationalen Gemeinschaft? *Südosteuropa*, XLII, 6.
- Robin, G. (1993):** Mitterrand – Portrait d'une diplomatie. *Revue de deux Mondes*, 4.
- Rosefeldt, M. (1993):** Deutschlands und Frankreichs Jugoslawienpolitik im Rahmen der Europäischen Gemeinschaft (1991-1993). *Südosteuropa*, XLII, 11-12.

- Rupel, D. (1992):** Skrivnost države: spomini na domače in zunanje zadeve 1989-1992. Ljubljana, Založba Delo – Novice.
- Sharp, J. (1997/98):** Dayton Report Card. *International Security*, 22, 3.
- Sharp, J. M. O. (1999):** Anglo-American Relations and Crisis in Yugoslavia (FRY): Les relations anglo-américaines. Pariz.
- Slobodna Bosna:** nedeljna informativno politička revija. Sarajevo.
- Simms, B. (2001):** Unfinest Hour: Britain and the Destruction of Bosnia. London, Allen Lane – The Penguin Press.
- The Economist.** London.
- Tindemans, L. et al. (1996):** Unfinished Peace: Report of the International Commission on the Balkans. Berlin – Washington (D. C.), Aspen Institute – Carnegie Endowment for International Peace.
- Tomac, Z. (1993):** The Struggle for the Croatian State. Zagreb.
- Tomac, Z. (1999):** Zločin bez kazne. Zagreb, Matrix Croatica. è l'épreuve de la crise yougoslave, Les notes de l'IFRI, 9, Série transatlantique. Paris.
- Woodward, S. (1995):** Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War. Washington (D. C.), The Brookings Institution.
- Zametica, J. (1992):** The Yugoslav Conflict. Adelphi, Paper 270, The International Institute for Strategic Studies. London, Brassey's.
- Zimmermann, W. (1995):** The Last Ambassador: A Memoir of the Collapse of Yugoslavia. *Foreign Affairs*, 74, 2.
- Zimmermann, W. (1999):** Origins of a Catastrophe. New York, Random House.
- Zlobec, C. (1992):** Lepo je biti Slovenec, ni pa lahko. Ljubljana, Mihelač.